

Zinkoví chlapci

absynt
prekliati/reportéri

Máte malý výber:
zabudnúť a mlčať,
alebo zblázniť sa
a kričať.

Nobelova
cena 2015

Svetlana
Alexijevič

PRO LIBRIS

absynt

**Svetlana
Alexijevič
Zinkoví
chlapci**

Prekliati reportéri
Absynt 2016

Vydanie tejto publikácie v rámci edície PRO LIBRIS finančne podporila spoločnosť SLOVNAFT a Stredoeurópska nadácia. Grantový program PRO LIBRIS – Cesta pre knihu sa realizuje v spolupráci s Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky.

The publication was effected under the auspices
of the Mikhail Prokhorov Foundation TRANSCRIPT
Programme to Support Translations of Russian Literature

© Vydavateľstvo Absynt
Text © 2013 Svetlana Alexievich
Cover Art © Pavlína Morháčová
Cover Photo © Andrej Bán

ISBN 978-80-89845-63-7

Dvadsiateho januára tisícosemsto jeden bolo kozákom donského atamana Vasilija Orlova prikázané odísť do Indie. Vyčleňuje sa im mesiac na presun do Orenburgu a odtiaľ majú ísť tri mesiace „cez Bucharu a Chivu k rieke Indus“. Tridsaťtisíc kozákov onedlho prekročí Volgu a vnoria sa do kazašských stepí...

V boji o moc. Stránky politickej histórie Ruska 18. storočia.

Moskva, Mysl, 1988, s. 475

V decembri 1979 sovietske vedenie prijalo rozhodnutie o nasadení vojsk v Afganistane. Vojna prebiehala v rokoch 1979 - 1989. Trvala deväť rokov, jeden mesiac a devätnásť dní. Cez Afganistan prešlo vyše pol milióna vojakov ohraničeného kontingentu sovietskych vojsk. Celkové straty na životoch sovietskych ozbrojených síl dosiahli 15 051 ľudí. 417 vojakov zmizlo bez stopy alebo sa ocitlo v zajatí. Počet ľudí, ktorí sa zo zajatia nevrátili alebo sa nikdy nenašli, predstavoval k roku 2000 287 osôb...

Polit.ru, 19. november 2003

Prológ

- Idem sama... Dlho teraz budem musieť ísť sama...

Zabil človeka... Môj syn... Kuchynským sekáčikom, ktorým som pripravovala mäso. Zabil, len čo sa vrátil z vojny... Ráno sekáčik priniesol a položil ho späť do poličky, kde uchovávam riad. Tuším som mu v ten deň pripravila rezne... O nejaký čas potom to bolo v televízii, aj v novinách o tom písali, že rybári z jazera u nás v meste vylovili mŕtvolu... Rozsekanú na kúsky... Kamarátka mi volá:

- Čítala si o tom? Profesionálna vražda... Afganský rukopis...

Syn bol doma, ležal na gauči a čítal knižku. Vtedy som ešte nič nevedela, nemala som o ničom ani potuchy, ale z nejakého dôvodu som sa po tých slovách naňho pozrela... Materské srdce...

Nepočujete, ako brešú psy? Nie? A ja áno, hneď ako o tom začnem rozprávať, počujem psí brechot. A to, ako bežia psy... Tam vo väzení, kde teraz sedí, sú veľké čierne ovčiaky... A všetci ľudia sú v čiernom, iba v čiernom... Vrátim sa do Minska, kráčam po ulici, okolo pekárne, škôlky, v rukách peceň a mlieko a počujem ten psí brechot. Ohlušujúci brechot. Až od neho slepnem... Raz som len-len že pod auto nespadla...

Som odhodlaná chodiť k hrobu svojho syna... Som odhodlaná tam s ním ležať... Lenže neviem... Neviem, ako s tým mám žiť... Občas mám strach zísť do kuchyne, aby som nevidela tú poličku, kde ležal ten sekáčik... Nepočujete to? Fakt nič nepočujete?

Teraz neviem, aký je, ten môj syn. Akého ho dostanem o pätnásť rokov? Dali mu pätnásť rokov v prísnom režime...

Ako som ho vychovávala? Bavili ho spoločenské tance... Chodili sme s ním do Leningradu do Ermitáže. Čítali sme spolu knižky... (Plače.) To Afganistan mi zobral syna...

... z Taškentu sme dostali telegram: Čakajte ma, lietadlo to a to... Vyskočila som na balkón, chcelo sa mi z celého hrdla kričať: „Je živý! Môj syn sa vrátil z Afganistanu a je nažive! Tá hrozná vojna sa pre mňa skončila!“ A stratila som vedomie. Na letisko sme, samozrejme, prišli neskoro, naša linka už dávno pristála, syna sme našli v parku. Ležal na zemi a dotýkal sa trávy, udivovalo ho, že je taká zelená. Nemohol uveriť tomu, že sa vrátil... Lenže na tvári sa mu nezračila radosť.

Večer k nám prišli susedia, mali malú dcérku, uviazali jej veľkú tmavomodrú mašľu. Posadil si ju k sebe na kolená, objíma ju a plače, slzy mu neprestávajú tiecť. Pretože tam vraždili... Aj on... Ale to som pochopila až neskôr.

Na hraniciach mu colníci zhabali plavky z dovozu. Americké. Zakázané... Takže prišiel bez bielizne. Viezol pre mňa župan, v ten rok som mala štyridsiatku, aj ten mu zobrali. Babke viezol šatku, zobrali aj tú. Prišiel iba s kvetmi. Gladiolami. Lenže na tvári sa mu nezračila radosť...

Ráno vstáva ešte normálny: „Mamka! Mamka!“ Navečer mu tvár temnie, oči oťažievajú... Nedá sa to opísať... Spočiatku nepil ani kvapku... Sedí a pozerá do steny. Potom sa odtrhne z gauča, schytí bundu...

Postavím sa do dverí:

– Kam ideš, Váľuška?

Hodí na mňa pohľad, akoby som bola vzduch, a odíde.

Raz som sa vrátila neskoro z roboty, továreň bola ďaleko, bola som na druhej zmene, zvoním pri dverách, neotvára mi. Nespoznal môj hlas. Veľmi divné... Fajn, nespoznáva hlasy kamarátov, ale môj? Okrem toho, „Váľuškom“ som ho volala iba ja. Ako keby celý čas niekoho čakal, bál sa. Kúpila som mu novú košeľu, začala som mu ju priverovať a pozerám, že má celé ruky dorezané.

- Čo to je?

- Blbosť, mamka.

Dozvedela som sa to až potom. Po súde... Ešte v „prijímači“ si podrezal žily... Na exhibičnom vojenskom cvičení bol radistom a nestihol načas pripevniť vysielачku na strom, nezместil sa do stanoveného časového limitu, tak ho čatár prinútil vyhrabať zo záchoda päťdesiat kýblov a vyniesť ich ešte pred nástupom. Začal ich nosiť a stratil vedomie. V špitáli mu stanovili diagnózu: ľahký psychický otras. V tú noc sa pokúsil podrezať si žily. Druhý raz v Afganistane... Predtým než sa mali vydať na útok, zistili, že im nefungovala vysielачka – stratili sa úzkoprofilové súčiasťky, niekto ich šlohol... Ale kto? Veliteľ ho obvinil zo zbabelosti, akože tie súčiasťky schoval on, aby nemusel ísť s ostatnými. Lenže oni si tam všetci navzájom kradli veci, autá sa rozoberali na náhradné diely a nosili do obchodov – dukanov, kde ich potom predávali.

V televízii išla relácia o Edith Piaf, pozerali sme ju spolu.

- Mama, - spýtal sa ma, - vieš, čo sú narkotiká?

- Nie, - zaklamala som mu, ale začala som ho pozorovať, či náhodou nepofajčieva.

Nenašla som žiadne stopy. Narkotiká tam však používali - to viem iste.

- Ako bolo v Afganistane? - spýtala som sa raz.

- Mlč, mamka!

Keď odchádzal z domu, znovu som si čítala jeho listy z Afganistanu, chcela som vypátrať a pochopiť, čo to s ním je. Nič zvláštne som v nich však nenašla, písal, že sa mu cnie za zelenou trávou, prosil, aby sa babka odfotila na snehu a poslala mu fotku. Ale aj tak som videla, cítila, že sa s ním niečo deje. Vrátili mi iného človeka... To nebol môj syn. A to som ho do armády poslala ja, mal mať odklad. Chcela som, aby sa stal statočným. Presviedčala som ho, že armáda z neho urobí lepšieho a silnejšieho človeka. Vyslala som ho do Afganistanu s gitarou, na rozlúčku som mu nachystala stôl plný

sladkostí. Pozval svojich kamarátov, dievčatá... Pamätám si, že som kúpila desať rôznych tort.

O Afganistane sa rozrozprával iba raz. Bolo to večer... Zasiel do kuchyne, robila som králiku. Miska bola celá krvavá. Namočil si do tej krvi prsty a pozerá na ňu. Prezerá si ju. A sám sebe hovorí:

- Raz priviezli kamaráta s prestreleným bruchom... Prosil ma, aby som ho zastrelil... A ja som ho zastrelil...

Prsty má v krvi... z králičieho mäsa, bolo čerstvé... Tými prstami si berie cigaretu a vychádza na balkón. Viac so mnou v ten večer neprehovoril.

Pobrala som za doktormi. Vráťte mi syna! Zachráňte ho! Všetko som im rozpovedala... Preverovali ho, prezerali, ale okrem radikulitídy mu nenašli nič.

Prišla som raz domov a za stolom sedia štyria neznámi chlapi.

- Mamka, prišli z Afganistanu. Našiel som ich na stanici. Nemajú kde prenocovať.

- Raz-dva vám upečiem nejaký koláč. Hneď to bude.

Z neznámeho dôvodu som sa potešila.

Bývali u nás týždeň. Nepočítala som to, ale myslím, že vypili tri debničky vodky. Každý večer som doma stretávala päťicu neznámych ľudí. Tým piatym bol môj syn... Nechcela som počúvať ich rozhovory, bála som sa. Ale v jednom byte... Náhodou sa mi dostalo do uší... Hovorili, že keď čakali a striehli v úkryte dva týždne, dávali im stimulátory, aby boli odvážnejší. Ale to všetko sa uchováva v tajnosti. Akou zbraňou sa najlepšie zabíja... Z akej vzdialenosti... Na to som si spomenula až potom, keď sa to všetko stalo... Až potom som začala rozmýšľať, horúčkovo spomínať. A pred tým som sa iba bála: „Jajaj,“ vravela som si, „oni sú všetci nejakí nenormálni. Všetci sú nenormálni.“

V noci... pred tým dňom... keď zabil... Mala som sen, že čakám syna a on stále nikde. A potom mi ho privádzajú...

privádzajú tí štyria „afganci“. A hádžu na špinavú betónovú zem. Chápete, doma akoby bola betónová podlaha... V našej kuchyni... Ako vo väzení.

V tom čase sa už dostal na prípravnú fakultu Vysokej školy rádiotechniky. Napísal dobrý sloh. Bol šťastný, že sa mu darí. Dokonca som si začala myslieť, že sa upokojuje. Pôjde na školu. Oženi sa. Ale potom prichádza večer... Večera som sa vždy bála... Sedí a pozerá do blba. Potom zaspí v kresle... Mala som potom chuť sa naňho vrhnúť, zakryť ho sebou a nikam nepúšťať. A teraz sa mi syn sníva ako malý, prosí si jesť... Je stále hladný. Ťahá ma za ruky... Vždy ho vidím vo sne ako malého a poníženého. A v skutočnom živote? Vidíme sa raz za dva mesiace. Môžeme sa zhovárať štyri hodiny cez sklo...

Za rok sú povolené dve stretnutia, keď mu môžem doniesť aspoň jedlo. A ten psí brechot... Sníva sa mi ten psí brechot. Prenasleduje ma všade.

Začal mi dvoriť jeden muž... Priniesol mi kyticu... Keď mi ju dával, začala som kričať: „Nechajte ma tak, som matkou vraha.“ Zo začiatku som sa bála stretnúť sa aj so známymi, zatvárala som sa v kúpeľni a čakala som, že sa na mňa zvalia steny. Zdalo sa mi, že ma všetci na ulici poznajú, jeden druhému ukazujú a šušajú si: „Pamätáte si, ten príšerný prípad... To ho zabil jej syn. Rozštvrtil človeka. Afganský rukopis...“ Vychádzala som von jedine v noci, naučila som sa rozoznávať všetky nočné vtáky. Spoznávala som ich podľa spevu.

Prípad vyšetrovali... Vyšetrovali ho niekoľko mesiacov... On mlčal. Odišla som do Moskvy do Burdenkovej vojenskej nemocnice. Našla som tam chlapcov, ktorí slúžili v specnaze ako on. Všetko som im povedala...

- Chlapci, za čo mohol môj syn zabiť človeka?
- Ak zabil, tak bolo za čo.

Musela som sa sama presvedčiť o tom, že to bol schopný urobiť... Zabiť... Dlho som od nich vyzvedala a pochopi-

la som, že bol. Pýtala som sa na smrť... Nie, nie na smrť, ale na vraždu. Ten rozhovor v nich však nevyvolával nejaké zvláštne pocity, také pocity, aké by akákoľvek vražda vyvolala u normálneho človeka, ktorý ešte nevidel krv. Hovorili o vojne ako o práci, v ktorej treba zabíjať. Potom som stretla chlapcov, ktorí boli tiež v Afganistane, a keď v Arménsku udrelo zemetrasenie, odišli tam so záchrannými oddielmi. Zaujímalo ma, priam som sa na to až upäla, či pocítovali strach. Čo pocítovali pri pohľade na smrť? Nie, nemali strach, aj pocit ľútosti mali otupený. Roztrhané... rozpleštené... lebky, kosti... Pod zemou pochované celé školy... triedy... Ako deti sedeli na vyučovaní, tak aj zmizli pod zemou. Ale oni spomínali iné: aké tam vykopávali bohaté vínne sklady, aký pili koňak, aké víno. Vtipkovali: Nech ešte niekde niečo rachne. Len by to mohlo byť niekde, kde je teplo, kde rastie vinič a robia dobré víno... Sú vôbec normálni? Sú psychicky normálni?

„Nenávidím ho ešte aj mŕtveho.“ To mi nedávno napísal. Po piatich rokoch... Čo sa tam stalo? Mlčí. Viem len, že ten chlapec, volal sa Jura, sa vystatoval, že v Afganistane zarobil veľa šekov. A potom sa ukázalo, že slúžil v Etiópii, práporčík. O Afganistane klamal...

Na súde jedine právnička povedala, že súdime chorého človeka. Na lavici obžalovaných nesedí zločinec, ale pacient, ktorý sa potrebuje liečiť. Lenže vtedy, bolo to pred siedmimi rokmi, vtedy sme ešte pravdu o Afganistane nevedeli. Všetci boli vtedy hrdinami. Vojakmi internacionalistami. A len môj syn bol vrah... Lebo tu urobil to, čo robili aj tam. Za čo im tam rozdávali medaily a vyznamenania... Prečo súdili len jeho? Prečo nesúdili tých, čo ho tam poslali a naučili zabíjať? Ja som ho to neučila... *(Necháva sa strhnúť a kričí.)*

Zabil človeka mojím kuchynským sekáčikom... A ráno ho doniesol a položil späť do poličky. Akoby to bola obyčajná lyžica alebo vidlička...

Závidím tej matke, ktorej syn sa vrátil bez nôh... Radšej nech ju nenávidí, keď sa napije. Nech nenávidí celý svet... Nech sa na ňu vrhá ako zviera. Ona mu zaplatí prostitútky, aby sa celkom nezbláznil... Sama sa mu raz stane milenkou, lebo liezol na balkón, aby skočil z desiateho poschodia. Zniesla by som všetko... Závidím všetkým matkám, dokonca aj tým, ktorým synovia ležia pod zemou. Sedela by som pri jeho hrobe a bola by som šťastná. Nosila by som naň kvety.

Počujete ten psí brechot? Prenasledujú ma. Ja ich počujem...

Matka

Zo zápisníkov (vo vojne)

Jún 1986

Nechcem už viac písať o vojne... Znovu žiť medzi „filozofiou zániku“ namiesto „filozofie života“. Zbierať nekonečné skúsenosti ne-bytia. Keď som ukončila knižku *Vojna nemá ženskú tvár*, dlho som nemohla vidieť, ako od obyčajného úrazu dieťaťu tečie krv z nosa, na dovolenke som utekala čo najďalej od rybárov, veselo si hádzucich na breh ryby z ďalekých hlbín, bolo mi zle od ich strnulých vypučených očí. Každý má svoje zásoby, fyzické alebo psychické, z ktorých čerpá silu a ktoré nás chránia pred bolesťou. Tie moje boli úplne vyčerpané. Išla som sa pominiť od kvílenia mačky, ktorú prešlo auto, odvracala som tvár od rozmliaždenej dažďovky alebo žaby vyschnutej na ceste... Veľakrát som rozmýšľala o tom, že zvieratá, vtáky a ryby majú tiež právo na svoje vlastné dejiny utrpenia. Aj tie sa možno raz napíšu.

A tu zrazu! Ak sa to vôbec dá nazvať „zrazu“, lebo vojna trvá už siedmy rok... Ale my o nej nevieme nič okrem hrdinských reportáží. Z času na čas nás vyvedú z miery zďaleka privezené zinkové rakvy, ktoré sa nezmestia do „chruščoviek“ – bytov s rozmermi peračníka. Zahrmia smútočné salvy – a znovu je ticho. Naša mýtická mentalita je neotrasiteľná – sme predsa spravodliví a veľkí. A vždy máme pravdu. Medzitým dohárajú posledné odlesky myšlienok o svetovej revolúcii... Nikto si nevšima, že požiar je už u nás doma. Oheň zachvátil náš vlastný dom. Začala sa gorbačovovská perestrojka. Ženieme sa v ústrety novému životu. Čo nás

čaká tam vpredu? Čo budeme schopní robiť po toľkých rokoch umelého letargického spánku? A medzitým naši chlapci hynú kdesi ďaleko a nikto nevie za čo...

O čom sa okolo mňa rozprávajú ľudia? O čom píšú? O medzinárodnom záväzku a geopolitike, o našich veľmocenských záujmoch a južných hraniciach. A tomu všetkému veria. Veria! Matky, ktoré sa ešte donedávna zo zúfalstva bili hlavami o slepé železné skrinky, v ktorých im vrátili synov, vystupujú v školách a vojenských múzeách a vyzývajú ostatných chlapcov, aby si šli „splniť svoj záväzok voči Vlasti“. Cenzúra bedlivo sleduje, aby sa vo vojenských esejach nespomenuli naši zahynutí vojaci. Ubezpečujú nás, že „ohraničený kontingent“ sovietskych vojsk pomáha bratskému národu budovať mosty, cesty, školy, rozvážať hnojivá a múku po kišlakoch a sovietski lekári a lekárky pomáhajú odrodiť afganské ženy. Vojaci, ktorí sa vrátili, chodia po školách s gitarami, aby tam spievali o tom, o čom treba kričať.

S jedným som sa dlho rozprávala... Chcela som počuť niečo o mučivosti tej voľby – strieľať či nestrieľať? Lenže preňho to vlastne akoby ani nebola žiadna dráma. Čo je dobré? Čo je zlé? Je dobré zabiť „v mene socializmu“? Mravnosť je pre tých chlapcov určená vojenským rozkazom. Pravda, o smrti hovoria opatrnejšie ako my. Tu sa okamžite ukazuje tá priepasť medzi nami.

Ako prežívať dejiny a zároveň o nich písať? Akýkoľvek odrezok života, celé to existenciálne „blato“ sa nedá len tak vziať pod krk a vtiesnať do knihy. Do dejín. Treba „prelomiť čas“ a „uloviť ducha“.

„Žiaľ do dvadsiatich podôb halí tvár.“ (W. Shakespeare. Richard II.)

... na autobusovej stanici v poloprázdnej čakárni sedel dôstojník s cestovným kufrom, vedľa neho chudé chlapčisko ostrihané na vojaka, rýpal sa vidličkou v kvetináči s uschnutým fikusom. Nenútene si k nim prisadli dedinské ženičky

a vyspovedali ich: Odkiaľ, prečo, kto? Dôstojník sprevádzal domov vojaka, ktorý sa zbláznil: „Už od Kábulu rýpe, rýpe tým, čo mu príde pod ruku – lopatou, vidličkou, palicou, perom.“ Chlapčisko zdvihlo hlavu: „Treba sa ukryť... Vyryjem jamu... Ide mi to rýchlo. Volali sme ich masové hroby. Pre nás všetkých vykopem veľkú jamu...“

Prvý raz som uvidela zrenice rozšírené do veľkosti celého oka...

Stojím na mestskom cintoríne... Okolo nás sú stovky ľudí. Uprostred je deväť rakiev obšitých červeným kartónom. Rečnia vojenský zástupcovia. Slovo si zobral generál... Ženy v čiernom plačú. Ľudia mlčia. Iba malé dievčatko s vrkôčikmi sa nad rakvou zadúša plačom: „Ocko! O-tec-kooo!! Kde si? Sľúbil si mi odtiaľ bábiku. Krásnu bábiku! Nakreslila som ti celý skicár domčekov a kvetiniiek... Čakám ťa...“ Mladý dôstojník berie dievčatko na ruky a odnáša ho k čiernej volge. Nám však ešte dlho znie v ušiach: „Ocko! O-tec-kooo!! Milovaný o-tec-kooo...“

Generál reční... Ženy v čiernom plačú. My mlčíme. Prečo mlčíme?

Nechcem mlčať... A nemôžem už viac písať o vojne.

September 1988

5. september

Taškent. Na letisku je dusno, rozvoniavajú melóny, akoby to ani nebolo letisko, ale dyňovisko. Dve hodiny v noci. Pod taxíky sa bezočivo hádžu tlsté polodivé mačky, vraj sú afganské. Medzi opáleným dovolenkovým davom, škatuľami a košíkmi s ovocím skáču o barlách mladí vojaci (chlapčatá). Nikto si ich nevšíma, už si na nich všetci zvykli. Spia a jedia rovno na zemi, na starých novinách a časopisoch, celé týždne sa im nedarí kúpiť lístky do Saratova, Kazane,

Novosibirsku či Kyjeva... Kde ich dokaličili? Čo tam obráňovali? To nikoho nezaujímá. Iba malý chlapec z nich nevie spustiť svoje doširoka otvorené oči a k jednému vojačikovi pristúpila opitá žobráčka:

– Poď ku mne... Nech ťa poľutujem...

Ohnal sa barlou. Bez toho, aby sa urazila, už len dodala niečo smutné a ženské.

Vedľa mňa sedia dôstojníci. Hovoria o tom, aké máme zlé protézy. O brušnom týfuse, cholere, malárii a hepatitíde. Ako v prvých rokoch vojny neboli ani studne, ani kuchyne, ani kúpele, nemali čím ani umývať riad. A ešte o tom, kto si čo priniesol: jeden si priviezol „videjo“, druhý magnetofón – Sharp alebo Sony. Zapamätala som si, akými očami pozerali na krásne oddýchnuté ženy v rozhalených šatách...

Dlho čakáme na vojenské lietadlo do Kábulu. Vraveli, že najprv sa naloží technika a až potom ľudia. Čaká nás tam asi sto. Všetci majú vojenskú šaržu. Je tam neočakávane veľa žien.

Úryvky z rozhovorov:

– Strácam sluch. Ako prvé som prestal počuť vtáky s vysoko položeným hlasom. Následok vnútorného zranenia hlavy... Napríklad strnádku vôbec nepočujem. Nahral som si ju na magnetofón a púšťam si ho na plné pecky...

– Najprv strieľaš a až potom zisťuješ, kto to je, či žena alebo dieťa. Každý má svoju hrôzu...

– Somárik si počas obstreľovania ľahne, a keď sa to skončí, vyskakuje.

– Ako nás vnímajú vo Zväze? Prostitútky? To vieme. Keby sme si aspoň na ten kooperatív* zarobili. A chlapi? Čo chlapi? Všetci chlascú.

– Generál hovoril o medzinárodnom záväzku, o ochrane južných hraníc. Dokonca som sa rozčítal: „Zoberte im tam

* Kooperatívy sa koncom osemdesiatych rokov stali legálnou formou podnikania (pozn. prekl.).

nanuky. Veď sú to ešte deti. Najlepší darček sú pre nich cukríky.“

– Dôstojník bol mladý. Keď sa dozvedel, že mu odrezali nohu, dal sa do plaču. Tvár mal ako dievča – bielu, s rumencom. Najprv som sa mŕtvych bála, najmä keď nemali nohy alebo ruky. Ale potom som si zvykla...

– Zajatcom odrezávajú končatiny a sťahujú ich povrazmi, aby nezomreli na stratu krvi. V takom stave ich potom nechávajú, takže naši zbierajú iba okýptencov, ktorí chcú zomrieť, ale násilne ich liečia. A oni sa po špitáli nechcú vracieť domov.

– Na colnici uvideli moju cestovnú tašku: „Čo vieš?“ – „Nič.“ – „Nič?“ Neuverili mi. Prinútili ma vyzliecť sa až do treniek. Všetci si totiž so sebou normálne vozievajú po dva-tri kufre.

V lietadle sa mi ušlo miesto vedľa obrneného transportéra zviazaného reťazami. Major vedľa mňa sa našťastie ukázal triezvy, všetci dookola boli opití. Neďaleko niekto spal na Marxovej buste (portréty a busty socialistických vodcov tam nahádzali len tak, bez obalu). Neviezli len zbrane, ale aj všetko nevyhnutné na vykonávanie sovietskych rituálov. Ležali tam červené zástavy, červené stužky...

Zavýjanie sirény...

– Vstávajte, lebo prespíte aj božie kráľovstvo.

To už sme nad Kábulom.

Pristávame.

... rachot diel. Hliadky s automatmi v nepriestrelných ves-tách žiadajú priepustku.

Nechcela som už viac písať o vojne. A predsa som tu, na ojazstnej vojne. Ľudia vojny, veci vojny. Čas vojny.

12. september

V pozorovaní cudzej statočnosti a ochoty podstupovať riziko je niečo nemravné. Včera sme išli na raňajky do jedálne, pozdravili sme strážcu. O polhodinu ho zabila črepina míny,